

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.145
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору, професору кафедри
початкової освіти та освітніх інновацій
Цюняк Оксані Петрівні
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету Гомонюк Олени Михайлівни
на дисертаційну роботу Сороколіти Ольги Володимирівни
«Підготовка майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання
інтегрованих курсів у початковій школі», подану на здобуття ступеня доктора
філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна
освіта (за спеціалізаціями)

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.

Актуальність проблеми підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі зумовлена кількома факторами. З одного боку, сучасні освітні стандарти вимагають від учителів початкових класів здатності інтегрувати знання з різних предметів для створення більш цілісного та комплексного навчального процесу. Згідно з Законом України «Про освіту» (2017), освіта повинна бути орієнтована на розвиток міждисциплінарних знань і компетентностей, що потребує удосконалення підготовки учителів початкових класів. З іншого боку, впровадження інтегрованих курсів вимагає від педагогів не лише глибоких знань у різних галузях, а й уміння застосовувати міждисциплінарний підхід до навчання. Це висуває нові вимоги до програм підготовки майбутніх фахівців, зокрема молодших бакалаврів, які повинні бути готовими до викладання таких курсів. Оскільки в Державному стандарті початкової загальної освіти (2018) та Концепції Нової української школи (2016) чітко прописані вимоги до викладання інтегрованих курсів, професійна підготовка майбутніх педагогів повинна забезпечувати високий рівень професійної компетентності. Незважаючи на зростаючу значущість цієї проблеми, в освітніх програмах підготовки фахових молодших бакалаврів не достатньо уваги приділено розвитку необхідних компетентностей для викладання інтегрованих курсів у початковій школі. Саме тому актуальність обраної теми дисертаційного дослідження Сороколіти О.В. не викликає сумнівів.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана в межах науково-дослідної теми «Підготовка майбутніх фахівців в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору» (2019–2029 рр., номер державної реєстрації 01101U00158), яка реалізується на кафедрі початкової освіти та освітніх інновацій Педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, і науково-дослідної роботи «Забезпечення якості надання освітніх послуг закладом вищої освіти: управлінсько-організаційний, методичний, економічний аспекти» (2018–2027 рр., номер державної реєстрації 0118U004074), яку виконують на кафедрі соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 9 від 26 жовтня 2021 року).

3. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Дисертаційне дослідження Сороколіти Ольги Володимирівни містить низку вагомих наукових результатів, що роблять значний внесок у розвиток педагогічної науки та практики. У роботі здійснено аналіз сучасного стану підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі, з'ясовано теоретичні і практичні аспекти цієї проблеми, уточнено змістову характеристику ключових понять дослідження. Значна увага приділена вивченню нормативно-правового забезпечення підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі.

У дослідженні обґрунтовано структуру професійної підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі, визначено відповідні критерії, показники та рівні. До найсуттєвіших результатів дисертаційної роботи належать визначення, обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів, розроблення організаційно-функціональної моделі цієї підготовки, а також удосконалення змісту навчальної дисципліни професійного спрямування «Технології навчання освітніх галузей у початковій школі», яку викладають для здобувачів освіти спеціальності 013 «Початкова освіта» в закладах фахової передвищої освіти, шляхом упровадження модуля «Технологія інтегрованого навчання в початковій школі»; доповнення до програми педагогічної практики студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» для ознайомлення з методами інтегрованого навчання і їх застосування в початковій школі; авторська розробка освітньої компоненти «Технологія інтегрованого навчання в початковій школі» і її включення до освітньо-професійної програми «Початкова освіта». Для методичного забезпечення нової освітньої компоненти розроблено навчальні посібники «Технологія інтегрованого навчання в початковій школі («Я досліджую світ»); Курс лекцій» і «Технологія інтегрованого навчання в початковій школі («Я досліджую світ»); Методичні рекомендації до проведення семінарських занять».

4. Нові факти, одержані здобувачем.

У дисертаційній роботі *вперше науково обґрунтовано* організаційно-функціональну модель підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі, що містить три взаємопов'язаних блоки: методологічно-цільовий; змістово-організаційний; діагностико-результативний; *визначено* педагогічні умови підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів (цілісність і системність підготовки майбутніх учителів початкової школи із застосуванням інтегрованого підходу в освітньому процесі закладу фахової передвищої освіти; використання інноваційних методик і технологій у теоретичній підготовці майбутніх фахівців та ефективна організація практичного навчання з можливістю реалізації набутих знань про інтеграцію в освіті; формування професійної самосвідомості майбутніх педагогів за підтримки й менторства викладачів і провідних учителів-методистів); *установлено* критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), показники (професійний інтерес, умотивованість до професійного розвитку, ініціативність у впровадженні інтегрованих курсів; теоретичні знання, аналітичні навички, креативність; навички впровадження інтеграції в навчальному процесі початкової школи; здатність ефективно організувати навчальну діяльність учнів, здатність до впровадження інноваційних підходів у навчання) і рівні (низький, середній, високий) підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів; *запропоновано* авторське тлумачення понять «інтегративна компетентність фахового молодшого бакалавра з початкової освіти» (здатність системно поєднувати знання, поняття, методи з різних освітніх галузей у єдиний навчальний процес з метою формування в молодших школярів цілісного уявлення про світ, міжпредметних зв'язків і життєвих орієнтирів; здійснювати проектування, реалізацію й рефлексію інтегрованого навчання, ураховуючи вікові особливості дітей, освітні потреби й використовуючи сучасні освітні технології); «підготовка фахового молодшого бакалавра до викладання інтегрованих курсів у початковій школі» (системний процес, який здійснюється в закладах фахової передвищої освіти при підготовці фахівців за освітньо-професійними програмами зі спеціальності 013 Початкова освіта з урахуванням сучасних інформаційно-інноваційних технологій навчання й орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної використовувати міжпредметні зв'язки, інтеграцію змісту різних освітніх галузей у навчанні учнів); «готовність фахового молодшого бакалавра до викладання інтегрованих курсів у початковій школі» (інтегративна властивість особистості, яка виявляється у сформованій відповідній сукупності компетентностей, зокрема інтегративній, що дозволять шляхом застосування інноваційних педагогічних технологій ефективно реалізувати інтегративний підхід в навчально-виховному процесі початкової школи); *уточнено* місце та значення освітньо-професійного рівня «фаховий молодший бакалавр» у вітчизняній системі професійної підготовки; *удосконалено* інструменти навчання для підготовки фахових молодших бакалаврів-майбутніх учителів початкової школи до впровадження інтегрованих курсів в освітній процес; *опрацьовано й*

покращено засоби, форми й методи освітньої діяльності з метою формування здатності майбутніх учителів початкової школи до організації освітнього процесу з використанням інтегративного підходу.

5. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації та наукових доробок Сороколіти Ольги Володимирівни дає підстави для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених авторкою результатів. Дослідження теоретичної бази (309 найменувань, з яких 34 – іноземними мовами) та практики ЗВО послуговували підставою для констатації низки суперечностей: між очікуванням на урядовому та суспільному рівнях від випускника закладу фахової передвищої освіти педагогічного профілю готовності до реалізації інтегративного підходу як визначального в початковій школі та відсутністю науково обґрунтованих і апробованих моделей формування такої готовності в закладах фахової передвищої освіти; між важливістю формування знань про особливості розробки і реалізацію інтегрованих курсів для молодших школярів та недостатнім наповненням освітніх програм і навчальних планів зі спеціальності 013 Початкова освіта для освітнього рівня фаховий молодший бакалавр нормативними й вибірковими дисциплінами, вивчення яких сприяло б формуванню знань і вмінь здобувачів освіти з інтегрованого навчання з урахуванням психолого-педагогічних особливостей навчально-виховної роботи з учнями початкової школи; між існуванням потужного методичного і кадрового супроводу навчального процесу в закладах фахової передвищої освіти та відсутністю комплексу розроблених, науково обґрунтованих та експериментально апробованих педагогічних умов цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі.

Науковий апарат відображає авторське бачення досліджуваної проблеми і зумовлює застосування теоретичних та емпіричних методів наукового дослідження.

Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретичною обґрунтованістю основних положень дослідження, опрацюванням значної кількості джерел, застосуванням сучасних методів дослідження, апробацією та впровадженням результатів роботи в практику роботи закладів вищої освіти.

Аналіз основних положень дисертації свідчить про досягнення мети та вирішення завдань дослідження. Зміст роботи відповідає поставленій меті і завданням дослідження. Висновки, представлені в дисертації, характеризуються повнотою і логічністю викладу, достатнім рівнем обґрунтованості та достовірності. Структура й оформлення роботи відповідають академічним вимогам, а наявність таблиць, рисунків та додатків сприяє наочному відображенню одержаних результатів.

Анотація коректно відображає зміст дисертаційного дослідження, висвітлюючи його основні положення.

Рівень апробації одержаних результатів є достатнім, що підтверджується участю авторки у науково-практичних конференціях різного рівня.

6. Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Результати дисертації мають вагоме значення для вдосконалення як теоретичних підходів, так і практичних аспектів підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі, використовуються для удосконалення освітнього процесу закладу фахової передвищої освіти педагогічного профілю, зокрема при викладанні освітніх компонентів: «Технології навчання освітніх галузей у початковій школі» (шляхом упровадження модуля «Технологія інтегрованого навчання в початковій школі»), «Технологія інтегрованого навчання в початковій школі»; доповнення до програми педагогічної практики студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» для ознайомлення з методами інтегрованого навчання і їх застосування в початковій школі. У межах дослідження розроблено навчальні посібники «Технологія інтегрованого навчання в початковій школі («Я досліджую світ»): Курс лекцій» і «Технологія інтегрованого навчання в початковій школі («Я досліджую світ»): Методичні рекомендації до проведення семінарських занять».

Результати дослідження підтверджено в процес підготовки фахових молодших бакалаврів в Івано-Франківському фаховому коледжі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 09/03-04/015 від 11.04.2025 р.), Коломийському педагогічному фаховому коледжі Івано-Франківської обласної ради (довідка № 24 від 27.02.2025 р.) Комунальному закладі вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» (довідка № 60/02-07/10 від 07.04.2025 р.)

7. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Теоретичні положення та основні ідеї, матеріали та висновки Сороколіти Ольги Володимирівни можуть бути використані в закладах фахової передвищої освіти під час розробки освітніх програм і навчальних планів підготовки вчителів початкових класів, а також з метою уточнення навчальних програм для різних освітніх рівнів; для розробки адаптативних курсів і програм з урахуванням соціальної, етнічної, регіональної, географічної специфіки адресної аудиторії; для процесу перекваліфікації та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; у процесі самоосвіти й фахового самовдосконалення вчителів; в укладанні підручників, посібників, дидактичних матеріалів, методичних рекомендацій як для вчителів початкових шкіл, так і для системи підготовки професійних педагогічних кадрів у закладах вищої освіти.

8. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура роботи не викликає зауважень, оскільки вона чітко демонструє траєкторію наукового дослідження. Вона включає анотації українською та англійською мовами, перелік наукових публікацій здобувачки, вступ, три розділи, логічно взаємопов'язані між собою, загальні висновки, список використаних джерел і додатки. Зміст дисертації повною мірою відображає її основні аспекти та відповідає поставленим завданням і меті дослідження. Науковий апарат дисертаційної роботи визначено чітко й послідовно. Об'єкт, предмет і мета роботи, сформульовані у вступі, повністю відповідають обраній темі та гармонійно узгоджуються між собою. У вступній частині також представлено

наукову новизну, практичну значущість отриманих результатів, описано шляхи їх апробації та впровадження у практику, а також аргументовано особистий внесок авторки. Комплекс методів, використаний у роботі, охоплює теоретичні, емпіричні та методи математичної статистики, що є методологічно обґрунтованим і повністю відповідає поставленим завданням дослідження.

У першому розділі «Теоретичні основи підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі» порушується проблема підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі. Авторка на основі глибокого аналізу сучасних наукових досліджень висвітлює основні підходи до підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі, що дозволило визначити домінуючі тенденції, проблемні зони і потенційні шляхи вдосконалення цього процесу. Ретельний аналіз законодавчих документів дав можливість простежити еволюцію нормативного регулювання викладання інтегрованих курсів у початковій школі – від перших кроків її становлення до сучасного етапу інтеграції у світовий освітній простір. Особливу цінність роботи становить глибоке осмислення дослідницею провідних категорій педагогічної науки, таких як інтегрований підхід, інтегрована освіта, інтегроване навчання, інтегративна компетентність. Ретельне розкриття змісту цих понять дало можливість не лише теоретично уточнити рамки дослідження, але й сприяло збагаченню вітчизняної педагогічної науки новими концептуальними положеннями.

У другому розділі «Науково-методичні засади підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі» уточнено зміст базових понять дослідження на основі результатів сучасних наукових досліджень. Авторкою поглиблено сутність поняття «професійна готовність», наукове осмислення якого дозволило автору запропонувати власне тлумачення категорії «готовність фахового молодшого бакалавра до викладання інтегрованих курсів у початковій школі» як інтегративної властивості особистості, яка виявляється у сформованій сукупності відповідних компетентностей, зокрема інтегративної, що дозволять їй шляхом застосування інноваційних педагогічних технологій ефективно реалізувати інтегративний підхід в навчально-виховному процесі початкової школи.

Дослідниця презентує організаційно-функціональну модель підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі, що включає взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний, знаннєво-когнітивний, діяльнісно-практичний. Для кожного компонента визначено чіткі критерії та відповідні їм показники готовності, які деталізовано табличній формі та включено в додатки до дисертації. Крім того, автором запропоновано рівні підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів: високий, достатній, задовільний та низький. Такий підхід дає можливість об'єктивно діагностувати рівень професійної підготовки студентів та слугує методологічною основою для розроблення програм педагогічного супроводу їхнього професійного розвитку.

На особливу увагу заслуговують виокремлені педагогічні умови підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів та комплексна характеристика розробленої організаційно-функціональної моделі цього процесу. Важливо підкреслити, що запропонована модель постає як багатокомпонентна, цілісна і водночас динамічна система, яка охоплює взаємопов'язані блоки: методологічно-цільовий змістово-організаційний, діагностико-результативний.

Кожен із зазначених блоків містить сукупність необхідних і достатніх елементів, логічно обґрунтованих із позицій їхньої функціональної значущості у структурі професійної підготовки. У межах моделі чітко визначено цілі, яких слід досягти в процесі формування готовності майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі, окреслено підходи та принципи педагогічної взаємодії, на яких має базуватися даний процес.

Значну увагу в дослідженні приділено змісту професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема визначенню її ключових компонентів, що слугують основою для формування готовності до майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі.

Послідовність реалізації етапів підготовки вибудовується на основі чітко визначених педагогічних умов, які забезпечують ефективність освітнього процесу. Зазначені педагогічні умови підкріплені розробленим автором методичним інструментарієм, який уможливорює практичну реалізацію моделі підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі, сприяючи інтеграції теоретичних знань та практичних умінь студентів.

На основі глибокого аналізу теоретичних підходів та емпіричних даних авторка обґрунтувала доцільність використання низки організаційних форм, серед яких: воркшопи, групові та тренінгові заняття.

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих до викладання інтегрованих курсів у початковій школі» представлено результати емпіричного дослідження, що було обумовлене необхідністю підтвердження теоретичних положень і практичної ефективності розробленої авторкою організаційно-функціональної моделі підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі. З цією метою експеримент охоплював взаємопов'язані етапи: організаційно-пошукового, констатувального, формувального, узагальнювального, що дало можливість забезпечити послідовність і системність науково-педагогічного пошуку.

Особливої уваги заслуговує те, що для діагностики рівнів підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів авторкою застосовано комплекс валідних методик, що забезпечило достовірність отриманих результатів. Ретельний добір діагностичних інструментів та коректне використання методів математичної статистики (зокрема методів кількісного аналізу) сприяли об'єктивності інтерпретації емпіричних даних.

Зазначимо, що експериментальна частина роботи переконливо демонструє, що впровадження визначених педагогічних умов сприяє суттєвому підвищенню рівню підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих до викладання інтегрованих курсів у початковій школі. Це, у свою чергу, підтверджує наукову обґрунтованість, аргументованість і практичну цінність зроблених висновків. Для тексту дисертації характерними є змістовна завершеність, цілісність, зв'язність, вмiле апелювання науковими фактами та термінологією.

9. Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації. Віддаючи належне здобуткам дисертаційного дослідження Сороколіти О.В., вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та проаналізувати дискусійні моменти щодо вирішення досліджуваної проблеми:

1. В 1 розділі дисертаційної роботи доведено, що інтеграція була і залишається об'єктом уваги представників різних галузей науки, однак недостатньо розкрито синтез між цими підходами.

2. У першому розділі автор аналізує розвиток інтеграційних процесів в освіті та впровадження інтегрованих курсів у навчання молодших школярів. Доцільним було б здійснити порівняльний розгляд підходів різних країн до організації інтегративного навчання дітей молодшого шкільного віку, що дозволило б виокремити найефективніші практики та розглянути можливості їх адаптації до українського освітнього контексту.

3. Під час теоретичного обґрунтування педагогічних умов варто було б їх систематизувати, ранжуючи за рівнем значущості. Такий підхід сприяв би більш структурованому вивченню та виявленню пріоритетних чинників, що впливають на ефективність підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі.

4. Поза сумнівом, дослідження підтверджує позитивну динаміку рівня підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів в початковій школі, однак відсутній прогностичний аналіз того, як ці зміни проявлятимуться у професійній діяльності педагогів через певний період після закінчення навчання.

5. У роботі відсутні висновки до розділів.

Проте зазначені зауваження не знижують високої теоретичної та практичної цінності проведеного наукового дослідження, яке є концептуальним, цілісним, завершеним та робить вагомий внесок у розвиток освітніх, педагогічних наук.

10. Загальний висновок.

Дисертація Сороколіти Ольги Володимирівни «Педагогічні умови підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі» є самостійною та завершеною науковою роботою, виконаною особисто дисертанткою у вигляді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,

наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її авторка – Сороколіта Ольга Володимирівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету

Олена ГОМОНЮК